

Удруживања у пољопривреди – кластери - пут изградње нове и снажне извозне конкурентности домаћих произвођача -

Увод

Имајући у виду наступајућу неизбежну либерализацију домаћег тржишта и отварање врата за технолошки софистицирану конкуренцију - удружења у пољопривреди, у било којој форми, биће императив опстанка пољопривредних произвођача, посебно ситних.

Уситњена, екстензивна и нестандардизована пољопривредна производња, каква је у Србији, не може бити покретач извоза, а без иностраног пласмана остаће још дуго са свим претходно набројаним атрибутима. Без кредитне подршке, без удруживања и кластерских пројеката, без уводјења високих стандарда ЕУ о здравственој безбедности пољопривредно прехрамбених производа, извоз аграра и даље ће бити много мањи од потенцијала. Битно је истаћи, да то што Србија има велику традицију и повољне природне услове за пољопривредну производњу данас не значи много. У последњих петнаест година знатно су се изменили захтеви и услови иностраног тржишта. Примера ради, проблем неиспуњења постојеће квоте за извоз бабу бееф-а није само у количини, већ и у: квалитету стоке, евиденцији стоке, мониторингу, откупу, клању, уједначености испоруке. Контролисана производња захтева примену постојећих научних сазнања из области селекције, укрштања, репродукције, гајења, неге, исхране, здравствене заштите, али и повољну кредитну политику према овој производњи.

Формирање кластера у привреди Србије тек је на самим почецима, а оно што данас називамо кластером само личи на кластер или има шансе да у другачијем пословном окружењу то постане. Иако кластери, као организациона и привредна форма, примарно продукују и поспешују конкурентност укључених чланица, у Србији постоји низ препрека овим формама удруживања. Прва неизбежна претпоставка кластеризације јесте спознаја предузећа и произвођача да заједнички могу више и да су активна сарадња, заједнички наступ и међусобно поверење једини пут ка иностраним тржиштима и већем пласману. Друга неопходна претпоставка успостављања кластера јесте развијена законска основа за овај вид удруживања, као и успостављање подршке од стране ефикасних институција и инфраструктуре. За сада, сваки од ова два предуслова недостаје, те не би требало да чуди да су кластери у Србији још увек само ретки покушаји да се овим путем изгради већа конкурентност произвођача и локалних руралних средина.

Текући интеграцијски процеси и ефекат на агрокомплекс Србије - ЦЕФТА Споразум

Аграрна политика Србије одредјена је интеграцијским процесима у које је земља укључена. Пре свега, под овим се подразумева приступ СТО и ЕУ. И један и други процес донеће бројне промене агробизнис комплексу земље, који ће се по неким питањима и преклапати (заштита домаћег тржишта и хармонизација законодавног система). Такође, интеграцијски процеси наметнуће земљи и неопходност

дисциплиновања мера аграрне политике, које имплементира, као и буџетских издвајања у ову напмену (пре свега приступ СТО). Преговори о приступу Србије СТО улазе у финалну фазу у којој ће се дефинисати будући ниво царинске заштите Србије према земљама чланицама СТО (тренутно их је 149, уз 29 земаља које чекају на пријем). Такође, у овој фази преговора биће дефинисане мере аграрне политике које земља користи и које ће и у будуће моћи слободно да имплементира без вредносних ограничења (мере из групе тзв. зелене кутије, које немају или имају минималан утицај на светску трговину пољопривредним производима), али и мере које се морају подрврћи вредносним ограничењима у смислу учешћа у вредности производње (мере из тз. наранџасте кутије, које ремете светску трговину и чини је максималан износ ограничен на 5% вредности производње) и мере које се морају укинути пошто се сматрају недозвољеним са становишта СТО (извозне субвенције за пољопривредне производе).

Потписивање и имплементација Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ створиће зону слободне трговине између Србије и земаља чланица ЕУ. Ипак, делимична заштита домаћег тржишта биће могућа путем задржавања царинске заштите на лимитираном броју изразито осетљивих производа за земљу, као и уводјењем количинских квота за увоз производа пореклом из ЕУ. Тржиште ће бити постепено либерализовано у периоду трајања Споразума (предвидјено је 6 година) и управо овај период јесте кључан за неопходне структурне промене домаћег аграра и унапредјење производње/прераде и пласмана, како би смо спремно дочекали инострану конкуренцију.

Као пропратни ефекат и додатно убрзање либерализацији домаћег тржишта испољиће се приступ земаље тзв. **ЦЕФТА Споразуму** (Централ Еуропеан Фрее Траде Агреементс), под окриљем Пакта за стабилност Југоисточне Европе. ЦЕФТА Споразум ће између земаља региона креирати зону скоро потпуно слободне трговине чиме ће се 31 постојећи билатералан Споразум о слободној трговини у региону између земаља потписница (пored Србије, Хрватска, БИХ, Албанија, Македонија, Црна Гора) бити замењен једним мултилатералним трговинским споразумом. Ефекат на пољопривреднопрехрамбени сектор земље огледаће се у олакшаном приступу домаћем тржишту од стране производјача земаља потписница Споразума чиме ће домаћа производња/прерада бити подвргнута појачаном дејству иностране конкуренције.

Тренутно, Република Србија захваљујући преференцијалном приступу тржишту ЕУ, споразумима о слободној трговини са 7 земаља у региону (Албанија, БиХ, Македонија, Хрватска, Румунија, Бугарска, Молдавија), споразумом о слободној трговини са Руском Федерацијом и захваљујући систему преференцијала који има од стране САД - има повољне услове за спољну трговину робама из области пољопривредно прехрамбеног сектора. За разлику од осталих земаља у транзицији код којих пољопривредна размена представља од 5-10% укупне размене, спољна размена Србије у овој области чини 12,8% укупне размене и уједно је једина област привреде где се бележи суфицит у размени.

Иако је за укупну спољнотрговинску размену Србије у 2006. години салдо високо негативан (-6744,4 мил. УСД), а дефицит спољнотрговинске робне размене већи него 2005. године (када је и дефицит износио 5979,5 мил. УСД), за сектор пољопривреде релације су сасвим другачије. У 2006. години у спољнотрговинској робној размени хране остварен је суфицит од 415,8 мил. УСД, што је у односу на 2005. годину раст за

124%. Практично, негативан салдо размене имамо само код дефицитарних производа: риба и прерадјевине, кафа, чај, какао и зачини, сточна храна. Висок позитиван салдо размене, већ традиционално, остварује се у размени житарица, поврћа и воћа и шећера. Медјутим, битно је истаћи да се позитивни резултати у спољнотрговинској размени хране дугују пре свега, већем извозу **сировина** – житарица, шећера, поврћа и воћа. Проценуално посматрано, укупан извоз "житарица", "шећера" и "воћа и поврћа" у 2006. години учествује у укупном извозу хране са око 73,8%, док извоз групације "месо и прераде од меса" у укупном извозу хране учествује са свега 7,2%. Истовремено, у извозу воћа и поврћа доминира извоз сировог и смрзнутог воћа и поврћа са преко 90%. За сада Србија нема нити једног производа у пољопривреди са препознатљивом и заштићеном марком.

Спољнотрговинска размена пољопривредно прехранбених производа у 2006 и поредјење у односу на 2005. годину

	- у мил. УСД -					
	Извоз		Увоз		Салдо	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Храна и живе животиње - укупно	776,1	1065,3	590,8	649,5	185,3	415,8
Живе животиње	2,4	2,3	8,3	5,8	-5,9	-3,5
Месо и прераде од меса	32,9	76,7	15,2	17,0	17,7	59,7
Млечни производи и јаја	11,7	42,3	12,4	11,6	-0,7	30,8
Рибе и прерадјевине	2,2	2,9	53,4	61,4	-51,3	-58,5
Житарице и производи	183,6	291,8	42,8	53,4	140,8	238,3
Поврће и воће	261,9	326,0	159,3	189,8	102,6	136,2
Шећер, производи од шећера	175,7	168,0	40,7	37,5	135,0	130,5
Кафа, чај, какао и зачини	44,5	58,7	120,4	131,2	-75,9	-72,5
Сточна храна	18,5	27,0	49,0	57,7	-30,5	-30,7
Разни производи за исхрану	42,6	69,5	89,1	84,0	-46,5	-14,5

Извор: Спољнотрговински робни промет Р. Србије, децембар 2006, саопштење РЗС од 31.01.2007

Појам и предности кластера

Према Портеру, корен конкурентности предузећа налази се управо у **природи окружења** у коме она делују. Према овом аутору (Портер, 1990, стр. 77), четири атрибута, који чине ромб националне конкурентске предности, јесу: (1) квалитет локалног окружења, које подстиче конкуренцију између локалних фирми (стратегија и ривалство компанија); (2) локално окружење које обезбедјује високу и квалитетну финансијску, научну, технолошку и информациону инфраструктуру, као и природне изворе; (3) карактер домаће тражње; и (4) повезане и подржавајуће гране. Овај ромб националне конкурентности сигнализира да је конкурентност привреде и предузећа Србије на самом дну лествице европских земаља. То потврђују статистички подаци, посебно висок дефицит спољнотрговинске размене, неповољна структура извоза и висока задуженост земље (учешће спољног дуга у годишњем извозу роба и услуга у 2006. години је 228%).

Један од начина да се подстакне развој и квалитет локалне средине, односно ромб националне конкурентности у Србији - јесу **кластери**, иако управо локално пословно окружење не погодује овој форми удруживања. Кластери се могу дефинисати као критичне масе предузећа и институција на једном месту, необичног конкурентског успеха у одређеним пољима (Портер, 1998, стр. 78) Према Портеру, снажне

конкурентске предности у глобалној економији леже углавном у локалним стварима – знању, односима, мотивацији – разликама које конкуренти не могу лако копирати, а које се најбоље могу развијати кроз кластере (Портер, 1998, стр. 78). Кластерско удруживање одликује сарадња и повезаност (унифицираношћу и комплементарношћу) чланица, њихова географска, односно локална омеђеност, активни канали за пословне трансакције и комуникације, стварање заједничног производа и/или услуге или заједнично решавање неке потребе или циља.

И поред растућих процеса глобализације и све бржег развоја тзв. виртуелне економије, кластери данас имају пресудни значај у развијању конкурентности предузећа и регија. Утицај на раст конкурентности остварује се, пре свега, повећањем продуктивности укључених фирми или индустрија, као и повећањем њиховог иновативног капацитета. Типични примери успешних кластера су Silicon Valley (информатика), Wall Street (финансије) и Hollywood (медији).

Потреба формирања кластера у пољопривреди Србије

Србија има око 700.000 пољопривредних газдинстава. Њихова поседовна и старосна структура, као и уситњеност поседа - најслабија је тачка српског агара. Поред овога, привреду, па самим тим и пољопривреду Србије, карактеришу многи институционални парадокси, системске нелогичности, неусаглашености закона и програма, висока цена капитала.

У постојећим околностима пољопривредни производјачи у Србији имају само једну шансу, а то је - **удруживање, кроз било коју форму**. Само обједињена производња може да одговори захтеву велике и континуиране понуде какву инострани купци траже, а само обједињени производјачи, тј сви актери производње и извоза могу очекивати финансијску подршку државе, банака, домаћих и страних агенција и невладиних организација (за инвестиције, стандардизацију, сертификацију производа, подстицање извоза). При том, пољопривреднике би у процесим удруживања требало да покреће свест да свој посао морају стално да унапредјују, да користе нове технологије, подижу продуктивност и робу за тржиште припремају по важећим стандардима ЕУ.

Оно што је више него јасно јесте да мала предузећа и ситни производјачи транзиционих привреда не могу ни по ком основу конкурисати удруженим и глобализованим компанијама у свету. Због малих производних капацитета и потенцијала понуде, као и услед нестандардизоване производње - она не могу ни изаћи на светске сајмове, нити велика тржишта попут ЕУ, Русије, Ирана и Блиског истока. Пракса показује да у извоз могу ићи само велика предузећа, финансијски јака, која могу истражити тржиште, примењивати иновативни маркетинг, нове технологије и стандарде производње. За достизање овог нивоа пословних перформанси решење се налази управо у кластерима, који омогућавају предузећима низ предности, а пре свега, јефитнију промоцију, истраживање тржишта, заједничке набавке, обједињавање понуде, стандардизацију производа, сарадњу са факултетима, институтима. У развијенијим фазама кластера, кроз развој заједничког производа или/и услуге, долазе до изражаја и прави и пуни ефекти кластера на раст конкурентности удружених чланица.

И порука Министарства пољопривреде (Пољопривредни информатор 2006, стр. 3, Министарство пољопривреде Србије) је јасна: удружите се јер сте рентабилнији у

набавци, успешнији у производњи, ефикаснији у продаји. За оне који су већ удружени порука Министарства гласи: градите демократску структуру одлучивања, градите поверење међу собом, поставите јасан циљ и стратегију развоја, не жалите да уложите у знање и доброг менаџера, што пре стандардизујте квалитет производа и изградите имиџ.

Постојеће и потенцијалне иницијативе за формирање кластера у пољопривреди Србије – линија од дна према врху –

У већини случајева стварање кластера по линији “од дна према врху” доводи до тзв. **квази кластера**, тачније удружења, која у будућности имају перспективу да постану кластери. Вредни истицања су следећи “кластери”, тачније удружења, настали на иницијативу чланова, не ради добијања државних подстицаја, него да би се предузећа у оквиру кластера боље позиционирала на тржишту:

И Удружење Фруитланд. Удружење воћара «Фруитланд» (www.fruitland-serbia.com), Суботица представља удружење 8 кооператива воћара из Србије. На светском сајму хране у Москви (Ворлд Фуд Мосцов 2006), највећој међународној изложби прехранбених производа у Русији, који је одржан у септембру 2006. године, премијерно је наступило и остварило значајне резултате у виду нових поруџбина за извоз свежих јабука на руско тржиште. Поред успешног и профитабилног извоза јабука, у наредном периоду постоји намера да се на руско тржиште пласирају и брескве, нектарине, шљиве, јагодичасто воће. Капацитет овог Удружења је 9.000 тона за складиштење воћа, а интересантно је да је од осам задруга, чланица овог удружења, њих седам користило подстицајна средства Министарства пољопривреде Србије за изградњу савремених УЛО хладњача. Удружење Фруитланд је тек формирано, а у будућности има великих перспектива да прерасте у озбиљан и значајан кластер. Тренутно «Фруитланд» обједињује производјаче воћа, маркетиншке агенције, а користе помоћ Агенције за страна улагања и промоцију извоза Р. Србије (СИЕПА), као и УСАИД.

ИИ Кластер пољопривредних производјача у Краљеву (www.kraljevo.com). У Краљеву је 2006. године формиран кластер пољопривредних производјача, ради регистрације брэнда краљеваког кајмака и сира, као и ради подстицања већег запошљавања. У овај пројекат, осим пољопривредних производјача и представника откупљивача и прерађивача млека, укључени су и представници свих институција, од локалне самоуправе до пољопривредних и ветеринарских станица, пољопривредне школе, коморе, удружења и асоцијација. Од кластера пољопривредних производјача у Краљеву очекује се много. Осим креирања брэнда краљевачког кајмака и сира, рачуна се и на бржи развој сточарства, већу запосленост и бољи пласман пољопривредно-прехранбених производа, што би све требало подстаћи и локални рурални развој. Овим видом удруживања производјачи имају шансу да изграде конкурентност, да опстану и економски просперирају на тржишту, кроз бољу продају производа и унапредјење знања и технологије.

ИИИ “Раковица агрикултуре цлустер” (www.racovica_agro_cluster_net). У оквиру Програма подршке развоју предузећа и предузетништва (Enterprise Development and Entrepreneurship Programme) – Фонд за развој предузећа и иновације (Enterprise Development and Innovation Fund, Budget line 04/SER01/10/006), који финансира

Европска Унија, а реализује Европска агенција за реконструкцију и Регионални центар за развој малих и средњих предузећа и предузетништва «Београд», током 2007. године реализоваће се пројекат на општини Раковица, под називом “Rakovica agriculture cluster”. Основни циљ овог пројекта, који би требало да подржи потенцијалне и будуће предузетнике из области агробизниса и производње хране, јесте удруживање постојећих и будућих предузетника на различитим нивоима, како би ефикасно функционисао систем од „њиве до трпезе”. Сви који учествују у систему хране - од производње до прераде и продаје - биће повезани у овај кластер. У почетку у њему ће бити 15 предузетника, а основна идеја јесте да се касније, током рада кластера, придружују и други предузетници. Пројекат би требало да допринесе повећању конкурентности чланица кластера, повећању њихове ефикасности и иновативног потенцијала, затим бржем увођењу стандарда, бољем снабдевању грађана, смањењу незапослености на територији општине, успостављању нових бизниса и сл.

IV Бегечко удружење повртар. Чланови удружења повртар у Бегечу годишње произведу више од 10.000 тона претежно коренасто – кртоластог поврћа и око 50% укупне производње пласирају у хипермаркете у Србији. Удружење је основано још 2004. године, а иницирало га је 20 највећих производјача, који су трасирали пут и за остале. Чланови удружења схватили су да су удружени јачи и да само удружени могу опстати на тржишту. Удружење покреће и уједињује жеља за унапредјењем производње, пласмана и знања, користећи нове технологије и агротехнику, а све у циљу повећања продуктивности и конкурентности удружених производјача. Главни циљеви оснивања бегчког Удружења повртар, који су добрим делом и остварени, су: бољи и сигурнији пласман, обједињавање набавке, стандардизација производње, развој робне марке, заједнички наступ на сајмовима, јефтинији кредити, подршка Министарства пољопривреде и сл.

Могућности кластеризације у производњи пшенице (www.minpolj.sr.gov.yu). Колико нам пшенице заиста треба и да ли је она наша обавеза, заблуда или потреба - стална је тема многих распада уочи, током и након њене сваке сетве или жетве. У калкулације да би Србија требало да производи три милиона тона пшенице, што би обезбедило око милион тона вишка и 100 милиона долара зараде – требало би додати да је домаћа производјачка цена пшенице већа од светске (берзанске) и да би свака зарада на пшеници подразумевала високе субвенције државе, како за производјаче, тако и за извознике. Како се истиче у Министарству пољопривреде, за оптималну и сигурну производњу пшенице постоји решење, које се примењује свуда у свету (али не и код нас), а то су **извозни кластери**. У суштини, ради се о удруживању пољопривредних производјача, који сеју пшеницу, произвођача семена, произвођача ђубрива и пестицида, института, откупљивача и извозника. За развој овог кластера требало би много радити, сарађивати, градити поверење, а то је оно што нама најмање иде од руке. Оно што је наша реалност су извозници, који обезбедјују девизе себи, семенари и институти који производе семе најскупље у Европи, задруге које узимају високе марже, зарадјују на високим каматама и неповољним паритетима, млинари који произвођача пшенице виде као непријатеља, кога треба оштетити на откупу и наплатити му најскупље складиштење и најнеповољнију размену за сточну храну у целој Европи.

Институционални, инфраструктурни и социолошки проблеми Србије у процесима

кластеризације привреде

Према оцени привредника окупљених око ПК Србије и према оцени многих међународних институција и организација (World Economic Forum, Европска банка за обнову и развој, Светска банка и Међународна финансијска корпорација, Jefferson Institute, Economist Intelligence Unit), баријере одрживом привредном расту Србије јесу, пре свега, у домену недовољно ефикасних институција: неефикасност судства (посебно трговинских судова), нерешена својинска питања и бирократизовани поступци и неефикасна администрација, нарочито на локалном нивоу. Ово су уједно и баријере развоја ефикасног пословног окружења и кластерских иницијатива у привреди Србије.

Као основне карактеристике и проблеме досадашњег тока кластеризације привреде Србије могу се навести следеће констатације:

1. још увек не постоји законски оквир оснивања кластера; чека се доношење новог Закона о удруживању привредних субјеката (у предлогу, од априла месеца 2006. године, налази у Народној Скупштини Р. Србије) или се регистрација изводи посредно, у компликованој процедури; тренутно кластери се региструју као акционарска друштва, удружења грађана, фондови за подршку развоју конкурентности;
2. још увек неустављена политичка и макроекономска стабилност у земљи;
3. недовољна развијеност институција и инфраструктуре; листа економско правних апсурда и нелогичности у привреди Србије је изузетно дуга, а према оцени ПК Србије, привредници и инвеститори у Србији мање се жале на мањак закона, а далеко више на непримењивање постојећих (примера ради, још увек ниједна одредба Устава из економске сфере није оперативна);
4. неуједначености око тумачења самог појма кластера, како међу предузећима, тако и међу надлежним институцијама;
5. држава још увек нема стратегију кластеризације привреде;
6. пословни људи одбијају удруживања и преферирају самосталан наступ, пре свега, због страха од пословања са предузећима која су непосредна конкуренција; пољопривредни производјачи споро и тешко увидјају потребу и користи удруживања; многе баријере, наследјене, али и оне које извиру из саме природе и психологије српског сељака, не иду на руку процесима удруживања;

Колико су институције и инфраструктура у нашој земљи неразвијени и колико ограничавају раст предузетништва, ефикасног удруживања и конкурентности - говоре и најновији подаци Светског економског форума. Наиме, у процесу рангирања земаља Индексом глобалне конкурентности (GCI), Србији је у 2006. години припала 87. позиција од укупно 125 земаља света обухваћених Извештајем Светског економског форума (Global Competitiveness Report 2006-2007, стр. 14). Посматрано по субиндексима ГЦИ, Србија је најлошије рангирана по основним захтевима (позиција 99), који управо подразумевају ефикасне институције, инфраструктуру, макроекономију. На пољу рангирања према BCI индексу (Индекс пословне конкурентности) у 2006. години Србија се нашла на 86. месту, што је за три места лошија позиција у односу на 2004. годину (Global Competitiveness Report 2006-2007, стр. 60).

Неповољно поље за нове бизнисе, предузетништво и удруживање у Србији сугерише и Европска банка за обнову и развој (EBRD), која је помоћу девет транзиционих индикатора сумирала напредак у структурним и институционалним реформама за 29

транзиционе земље (Transition report 2006: Finance in transition, November 2006, EBRD). Сваки индикатор мерен је по стандардима развијених тржишни привреда и приказује синтетизовану процену напретка постигнутог у некој одредјеној области. Показатељи транзиције имају распон од 1 до 4+. Оцена 1 значи да нема промена у односу на социјалистички систем, а оцена 4+ означава перформансе сличне оним у развијеним привредама. Према поменутом Извештају ЕБРД, у 2006. години најлошију оцену Србија је имала у следећих 6 од укупно 9 анализираних индикатора (www.ebrd.com):

1. Политика конкуренције (оцена 1,67);
2. Инфраструктурне реформе (оцена 2,0);
3. Сигурност тржишта и небанкарске финансијске институције (оцена 2,0);
4. Реструктурирање предузећа (оцена 2,33);
5. Приватизација великих предузећа (оцена 2,67);
6. Реформе банкарског сектора и либерализација каматних стопа (оцена 2,67);

Коначно, аналитички тим Jefferson Institute у студији “Конкурентност привреде Србије 2006”, као најкритичније уско грло за развој предузетништва и одрживи привредни раст у Србији данас види слабу заштиту власничких права (Конкурентност привреде Србије 2006, стр. 135). Ово је уједно и круцијални фактор будућих процеса кластеризације привреде, од кога ће умногоме зависити да ли ће и колико предузетништво и форме удруживања имати своје упориште у држави. Ако знају да је њихов бизнис заштићен уговором, а њихово власништво заштићено снажним судским системом, привредници ће имати више мотива да инвестирају и удружују свој капитал. Власничка права, међутим, слабо су заштићена, што одвраћа инвеститоре од улагања, а кредити привреди су скупи, што одвраћа предузетнике од задуживања. Анализа показује да иако је банкарски систем на путу опоравка, судски систем, поготово систем трговинских судова, представља једну од најнеефикаснијих, односно најкорумпиранијих институција у Србији (Конкурентност привреде Србије 2006, стр. 135).

Резултати анкете, коју је за потребе Светског економског форума током 2005. године урадио Jefferson Institut, указују да се ставови привредника (анкета је обухватила 80 предузећа) у многоме поклапају са извештајима међународних институција, када је у питању идентификовање проблема привредног раста Србије. Наиме, према поменутом истраживању Jefferson instituta (Конкурентност привреде Србије 2006, стр. 89-103) као најпроблемаитичнији фактор тј. препреку пословању у Србији привредници су издвојили нестабилност економске политике, затим неефикасну државну администрацију, незадовољавајући приступ изворима финансирања и велику корупцију. Опште стање инфраструктуре у земљи оцењено је изразито негативном оценом, административне обавезе предузећа (прописи, дозволе, извештаји) за чак 90% анкетираних привредника су оптерећујуће, антимонополска политика је, такође, неповољно оцењена, као и структура јавне потрошње. Што се тиче правног оквира, $\frac{3}{4}$ испитаника сматра да је он неефикасан и подложен манипулацијама. Ниво софистираности финансијских тржишта је веома низак, а такву оцену дало је чак 85% испитаника.

Анкета коју је за потребе Светског економског форума током 2005. године спровео Jefferson institut, указује и како кластеризација привреде и локалних заједница изгледа у очима привредника Србије. Тако се највећи број испитаника (70%) - претежно/делимично - сложило са ставом да у нашој земљи организовани напори ка побољшању конкурентности не постоје. Наиме, привредници сматрају да некакви

напори постоје, али да су они недовољни или неадекватни. Такође, 80% испитаника сматра да су кластери у нашој привреди ретки и плитки, а преко половине предузећа сматра да је сарадња у оквиру кластера незадовољавајућа или/и непостојећа (Конкурентност привреде Србије 2006, стр. 102-103).

Закључак

На нивоу појединачних производјача нема назнака, нити намера да се удруживањем повећа тржишна снага сваког учесника и да се повећа понуда за пласман, а могућности кредитирања за осавремењавање и унапредјење ове производње су минималне. Могло би се закључити да су претходни проблеми, већ дуго, основне препреке Србије на путу да успешно, са својим здравим производима (здравом стоком и месом) конкурише тзв. хибридном Западу, посебно у погледу јунећег и овчијег меса.

Искуство је показало да највеће шансе за успех имају они кластери (иницијативе) који имају концензус о заједничким циљевима и активностима, који имају јасан оквир за сарадњу и који су настали на бази сопствене иницијативе. У привреди Србије, у току Пилот програма кластеризације, ово су уједно и највећи проблеми. Наиме, успешан рад кластера ограничава високи степен неповерења чланица, неразумевање појма кластер, жеља за хоризонталним удруживањем, без спремности на дубљу сарадњу, инсистирање на појединачним проблемима, страх од губитка аутономности одлука у пословању. Истовремено, недостатак и неразвијеност институционалне и инфраструктурне потпоре умногоме отажава ове процесе у српској економији.

Кластеризација привреде Србије тек је на самим почецима, а оно чему кластери доприносе, а то је развој конкурентности, кроз раст продуктивности и креирање иновативних стратегија, не сме се губити из вида у наредном периоду, када би требало очекивати интензивније процесе стварања и функционисања кластера. Овакав начин стратешког повезивања компанија, ради даљег раста, требало би да добија на замаху, и да одигра кључну улогу у јачању конкурентности и наступу српских предузећа на иностраном тржишту.

Литература:

1. Aaron Presnall и други (2006): Конкурентност привреде Србије 2006: Дијагноза раста, Jefferson Institute, Београд, 2006
2. Ђуро Хорват, Владимир Ковачевић (2004): Цлустери, пут до конкурентности, Цера Пром, Загреб;
3. Јована Дучић, Јасна Матић (2003): Improving Competitiveness Through Cluster Work – Serbian experience, зборник Конкурентност и транзиција, Савез економиста СиЦГ;
4. Ketels, Christian H.M., Göran Lindqvist, and Örjan Sölvell (2006): "Cluster Initiatives in Developing and Transition Economies." Report, Ivory Tower AB, Stockholm;
5. Michael Porter (1998): Clusters and the New Economics of Competition, Harvard Business Review, november-december 1998;
6. Michael Porter (1990): The Competitive Advantage of Nations, The Macmillan Press Ltd., London;
7. Пољопривредни информатор 2006, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Р. Србије;

8. Porter M. E., Schwab K., Martin X. S. and A.Lopez-Claros (2006): The Global Competitiveness Report 2006-2007, Palgrave Macmillan, New York;
9. Transition report 2006: Finance in transition, November 2006, EBRD;
10. www.mpriv.sr.gov.yu;
11. www.minpolj.sr.gov.yu;
12. www.bipom-scg.com;
13. www.fruitland-serbia.com;
14. www.kraljevo.com;
15. www.racovica_agro_cluster_net;
16. www.ebrd.com

Контакт - Мр Весна Параушић, Институт за економику пољопривреде, Београд,
Волгина 15,
Тел. 011/29-72-858
vparausic@sezampro.yu